

4 en 5 mei

De Vreedzame School

Herdenken en vieren van de vrijheid

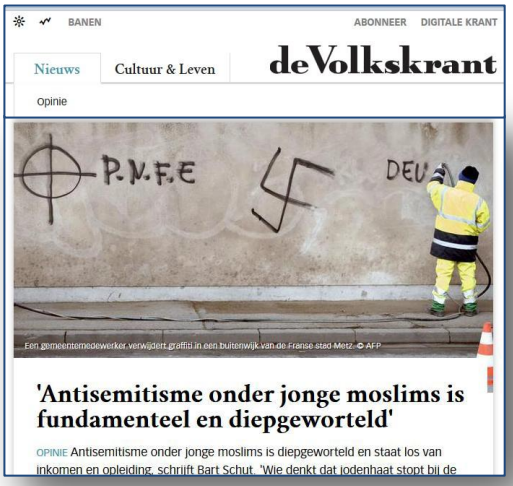
Toolkit/lesbrief voor op school en in de wijk

Leo Pauw

Ter inleiding

Elk jaar herdenken we in Nederland op 4 mei de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en vieren we op 5 mei de bevrijding. Er zijn echter steeds minder mensen in Nederland die de oorlog hebben meegemaakt. En voor kinderen op de basisschool is de Tweede Wereldoorlog iets uit de tijd van hun oma en opa. Herdenken en vieren rondom WO-II is langzamerhand niet meer zo vanzelfsprekend. Toch zijn er voldoende aanleidingen om dat wel te doen.

Docenten in het voortgezet onderwijs laten regelmatig weten dat lesgeven over de Tweede Wereldoorlog en over de holocaust steeds moeilijker wordt door ordeverstoringen, beledigingen of zelfs bedreigingen. Steeds meer Joodse instellingen moeten worden beveiligd. En in een aantal wijken in Amsterdam gaan Joodse mensen niet meer met een keppeltje op over straat.

BANEN ABONNEER DIGITALE KRANT

Nieuws Cultuur & Leven Opinie

deVolkskrant

Een gemeentemedewerker verwijdert graffiti in een buitenwijk van de Franse stad Metz. © AFP

'Antisemitisme onder jonge moslims is fundamenteel en diepgeworteld'

OPINIE Antisemitisme onder jonge moslims is diepgeworteld en staat los van inkomen en opleiding, schrijft Bart Schut. 'Wie denkt dat jodenhaat stopt bij de

En ook de meldingen van moslimdiscriminatie zijn de laatste jaren sterk gestegen. Uit een rapportage van het Verwey Jonker Instituut blijkt een forse stijging van het aantal racistische incidenten. In 2014 werden 2764 incidenten met een racistisch karakter gemeld, een stijging van 26% in vergelijking met 2013.
In de grootstedelijke regio's Amsterdam, Rotterdam en Den Haag komen meer antisemitische en racistische incidenten voor dan in de rest van Nederland.

deVerdieping Trouw

Home Nieuws Opinie Groen Religie & filosofie Schrijf Video Foto Webshop

DOSSIER Islam

'Moslims in Europa slachtoffer van religieuze discriminatie'

© anp

Moslims in Nederland en andere Europese landen worden

Ook het verschijnsel van radicaliserende jongeren laat zien dat een democratische samenleving niet voor ieder die hier opgroeit vanzelfsprekend is. Er ligt een pedagogische opdracht om radicaliserende jongeren te begrijpen, hen te helpen alternatieven te ontwikkelen om hun onvrede te uiten en te zorgen voor meer binding aan de democratische samenleving.

Daar komt nog bij dat er regelmatig nieuwe groepen vluchtelingen uit oorlogsgebieden in ons land wordt opgevangen. De tweespalt in de samenleving die hierdoor ontstaat vraagt ook om een pedagogische reactie. Hoe zorgen we ervoor dat onze jeugd zich verplaatst in het leed van mensen en kinderen die uit oorlogsgebieden in ons land een veilige haven vinden?

Decennialang was de dodenherdenking en de viering van de bevrijding het symbool voor 'nooit meer racisme en dictatuur'. En daarmee een belangrijk fundament voor ons geloof in de democratie. Nu deze ervaringen geleidelijk verdwijnen uit het **collectieve geheugen**, is het belangrijk, dat we met hernieuwde kracht aandacht besteden aan de verbinding van onze jeugd met het democratisch gedachtegoed en aan een open houding ten aanzien van de verschillen tussen mensen. Los van de oorzaken is het helder dat er vanuit pedagogisch perspectief een inspanning vereist is.

Die pedagogische inspanning zal zich richten op het aanreiken van meer informatie en het bevorderen van meer kennis over 'democratisch burgerschap'. Het gaat daarbij om de waarden als de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van godsdienst, én over de bijbehorende verantwoordelijkheid en begrenzing: geen discriminatie en racisme. In dit kader is het zinvol om aandacht te besteden aan waarom in Nederland de Tweede Wereldoorlog wordt herdacht.

In maart en april 2004 maakten twaalf kinderen en drie begeleiders van de Joop Westerweelschool een televisieprogramma over de herdenking op 4 mei in de Baarsjes in Amsterdam West. Zij werden begeleid en geschoold door medewerkers van het Projectburo Jongeren Onderwijs Media (JOM) uit Hilversum. De kinderen en begeleiders/leerkrachten hadden zich verenigd in het 'KinderPersBuro Westerweel Nieuws'. De uitvoering werd grotendeels door de kinderen zelf gedaan.
De Joop Westerweelschool heeft de gedenksteen aan de Postjesweg geadopteerd en de leerlingen van de school onderhouden dit oorlogsmonument. Elk jaar besteedt de school speciale aandacht aan dodenherdenking op 4 mei. De school is genoemd naar de verzetsheld Joop Westerweel die op 11 augustus 1944, in de omgeving van kamp Vught werd gefusilleerd.

Middels het programma van De Vreedzame School (en De Vreedzame Wijk) wordt aandacht besteed aan basale sociale, emotionele en burgerschapscompetenties die wenselijk zijn in een democratische samenleving, zoals je verplaatsen in een ander, op een democratische wijze met elkaar beslissingen nemen, openstaan voor verschillen tussen mensen, conflicten vreedzaam oplossen en het nemen van verantwoordelijkheid voor de gemeenschap. Een school die werkt met het programma van De Vreedzame School, of een wijkinstelling die werkt in een vreedzame wijk, heeft dus een duidelijke pedagogische opdracht: kinderen leren wat het betekent om in een democratische samenleving op te groeien.

Aan die kennis, vaardigheden en houdingen wordt gewerkt in de lessen, maar ook in de dagelijkse praktijk in klas, school en wijk. Waar mogelijk moet die inhoud gekoppeld worden aan echte, betekenisvolle situaties. Die situaties doen zich in het klein voor: een incident op het schoolplein. Maar

soms leent de **actualiteit in de wereld** buiten de school zich ook voor een *teachable moment*: een gebeurtenis of kwestie die gebruikt kan worden om kinderen te laten ervaren wat leven in een democratie betekent. Het thema van 4 en 5 mei biedt een kans om met de kinderen het leven in een democratie te bespreken.

Deze toolkit is geschreven voor de leeftijdsgroep van **groep 7 en 8** van de basisschool. Scholen zouden deze toolkit kunnen gebruiken om dit jaar in plaats van de (vier) lessen van blok 5 aandacht te besteden aan 4 en 5 mei, en dus aan de thema's zoals bovengenoemd: racisme, oorlog, herdenken, dictatuur, democratie en het leven in een vrij land.

Hierna worden drie lessen of activiteiten beschreven:

Les/activiteit 1 **Doel:**	**Oorlog** *Kinderen inzicht geven in wat het betekent om in een oorlogssituatie te verkeren. WO-II is weliswaar het vertrekpunt (Jodenvervolging, verzet), maar het thema wordt verbreed naar oorlog in het algemeen door ook in te gaan op het verhaal van een kindsoldaat in Uganda.*
Les/activiteit 2 **Doel:**	**Herdenken en bevrijding** *Kinderen laten reflecteren over herdenken (van de Tweede Wereldoorlog) en over wat vrijheid voor hen betekent.*
Les/activiteit 3 **Doel:**	**Leven in een vrij land** *Kinderen inzicht geven in wat het betekent om in vrij land te leven. De begrippen democratie, dictatuur en grondwet komen aan bod. Kinderen krijgen informatie over de vrijheden (rechten) die mensen hebben in een vrij land als Nederland, mede aan de hand van een filmpje over een meisje dat met haar gezin de oorlog in Syrië is ontvlucht.*

Onderstaand lesmateriaal kan flexibel worden gebruikt, in en buiten school.

Indien gebruikt in een school die werkt met het programma De Vreedzame School, kan deze toolkit worden ingezet als alternatief voor de (vier) lessen van blok 5 (We dragen allemaal een steentje bij), óf als een extra activiteit naast blok 5. In het laatste geval is drie lessen wellicht te veel. U kunt dan naar eigen inzicht een keuze maken uit de onderdelen.

De toolkit kan ook gebruikt worden in een niet-schoolse setting in bijvoorbeeld een Vreedzame Wijk. Beschouw in dat geval het materiaal als suggesties die ingepast kunnen worden in uw eigen specifieke situatie.

Les 1 Oorlog

Groep: *7-8*

Doel: *Kinderen inzicht geven in wat het betekent om in een oorlogssituatie te verkeren. WO-II is weliswaar het vertrekpunt (Jodenvervolging, verzet), maar het thema wordt verbreed naar oorlog in het algemeen door ook in te gaan op het verhaal van een kindsoldaat in Uganda.*

Materialen: *Agenda op bord*
Werkblad 1 en 2
Filmclips

Voorbereiding

- Zet de filmclips klaar
- Kopieer de **werkbladen** 1a, 1b, 2a, 2b; steeds één exemplaar voor elk tweetal (werkblad 1a bestaat uit drie pagina's).

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een overzicht van de activiteiten in deze les. Voel u vrij om, afhankelijk van uw eigen situatie, uw eigen keuzes te maken.

Agenda

- Binnenkomer (5 min.)
- Agenda en doel van de les of activiteit doornemen (2 min.)
- Woordveld over oorlog (10 min.)
- Kinderen en jongeren in de oorlog (30 min.)
- Afsluiting (2 min.)

Binnenkomer (5 min.)

Waar hoor je bij?

Vraag de kinderen door de ruimte te lopen, en snel groepjes te maken van kinderen die bij elkaar horen, nadat u als volwassene het onderwerp hebt aangegeven:

- zelfde maand dat je jarig bent
- favoriete jaargetijde
- oudste/jongste/middelste in een gezin
- geboorteland
- favoriete eten
- favoriete sport
- favoriete zanger(es)
- etc.

Als de groepjes gevormd zijn, vraag je steeds een groepslid om aan te geven welke groep zij zijn. Hou het kort en flitsend.

Agenda en doel van de les of activiteit doornemen (2 min.)
Bespreek met de groep dat het binnenkort weer 4 en 5 mei is. Nederland was in de Tweede Wereldoorlog 5 jaar lang door de Duitsers bezet. Op 4 mei herdenken we de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. En op 5 mei, de dag dat de Duitsers zich in 1945 overgaven, vieren we de bevrijding. De komende lessen besteden we hier aandacht aan. Deze eerste les gaat over oorlog en herdenken. Neem de agenda door en vraag of iedereen akkoord is.

Woordveld over oorlog (10 min.)

- Laat ter introductie de filmclip zien ***De Tweede Wereldoorlog. Vijf jaar lang bezet door de Duitsers***: http://www.schooltv.nl/video/de-tweede-wereldoorlog-vijf-jaar-lang-bezet-door-de-duitsers/ (3;08 min.).
- Vraag aan de groep: Waar denk je aan bij het woord 'oorlog'?
- Maak een woordveld op het bord (digibord, flap) met de associaties van de kinderen.
- Hou een gesprek met de hele groep waarin onderstaande vragen aan bod komen:
    - Ken je een oorlog die nu aan de gang is?
    - Heeft een van jullie een oorlogssituatie meegemaakt?
    - Ken je iemand die een oorlog heeft meegemaakt?
    - Wat lijkt jij het ergste als je in een land leeft waar oorlog is?

Afhankelijk van de groep kinderen waar u mee werkt: wees alert op kinderen met oorlogservaringen; bespreek de les indien nodig voor met kinderen die uit een oorlogsgebied komen!

Kinderen en jongeren in de oorlog (30 min.)

- In de volgende filmclip zijn gevolgen van de oorlog te zien: https://schooltv.nl/video/honger-in-oorlog-in-de-hongerwinter-is-het-eten-op-de-bon/#q=kinderen%20in%20tweede%20wereldoorlog
- Ga na of er vragen zijn. Misschien is het nodig iets meer informatie te geven over WO-II, het verzet, Hitler, de Holocaust.
- Vertel dat de groep nu in **tweetallen** aan het werk gaat. Ze krijgen in hun tweetal twee **werkbladen** (1a en 1b; 2a en 2b) met daarop het verhaal van kinderen/jongeren in een oorlogssituatie. In hun tweetal lezen ze het verhaal, en ze beantwoorden schriftelijk een paar vragen, die ook op het werkblad staan. Er zijn twee verhalen: één over een joods meisje dat 13 jaar was toen de Duitsers ons land binnenvielen en naar Auschwitz is gedeporteerd en het als enige van haar familie heeft overleefd; en één over een meisje dat op haar 12e jaar als kindsoldaat in Uganda is geronseld en vijf jaar in het rebellenleger heeft moeten werken en vechten. Deel de **werkbladen 1 en 2** uit. Ze doen eerst het ene werkblad en daarna het andere. Geef de tweetallen maximaal 20 minuten.
- Bespreek kort na, of er nog vragen zijn.

Afsluiting (2 min.)

- Vertel dat we nu over de oorlog hebben gesproken. Ga na of er nog vragen leven bij de groep. Neem daar de tijd voor. Voor jonge kinderen kan het praten over oorlog bedreigend zijn, ook voor hen die er nog nooit mee te maken hebben gehad. Het komt toch wel hun leven binnen via alle media. Biedt aan dat als ze nog ergens over willen praten, dat ze dan altijd naar u toe kunnen komen.
- Volgende les gaat over herdenken van de slachtoffers en over het vieren van de vrijheid.

Werkblad 1a - Interview met mevrouw Bloeme Evers-Emden

Zij overleefde als joods meisje het concentratiekamp; haar ouders en zusje heeft ze nooit meer gezien.

Hoe oud was u toen de oorlog begon?
Ik was 13 jaar.
Hoe voelde u zich toen u hoorde dat de oorlog was uitgebroken?
Het was onbegrijpelijk. Wat ging er gebeuren? Ik voelde me heel verward.
Hoeveel kinderen zaten bij u in de klas?
In het begin van de oorlog ongeveer 25.
Hoeveel kinderen zaten er in de klas toen u wegging?
Ik was de allerlaatste.
Waarom ging u naar school terwijl u wist dat er kinderen verdwenen?
Wat moest je anders doen dan naar school gaan? Bovendien werden die kinderen uit hun huis gesleept of onderweg gegrepen.
Wat deed u toen er steeds minder kinderen kwamen?
Proberen verder te leven, met veel verdriet, angst en een zwaar hart.
Werd u ook gepest door niet-joodse kinderen? En waarmee werd u gepest?
Een enkele keer. Soms zeiden ze: vuile rot-jodin, maar ik wist dat ik niet vuil of rot was.
Had u ook vrienden op school?
Ja zeker.
Waarom mochten de Joden niet in het park komen?
De Duitse bezetters probeerden de Joden zoveel mogelijk dwars te zitten.
Waren er parken waar jullie wel in mochten?
We mochten in geen enkel park.
Waarom vond Hitler Joden slecht?
Ik denk dat Hitler heel erg discrimineerde en ook een zondebok zocht.
Hoe kreeg u contact met de onderduikadressen?
Dat ging in het geheim. Iemand wist dat je een onderduikadres zocht en die keek uit naar mensen die een onderduiker wilden opnemen. En zo ging dat aan het rollen.
Wou iedereen wel een onderduiker in huis hebben?
Helaas waren er veel te weinig mensen die onderduikers wilden hebben. Maar ik begrijp dat wel, want het was heel gevaarlijk. Als de Duitsers je te pakken kregen omdat je onderduikers in huis had, schoten ze je dood of ze stuurden je naar de gevangenis of een concentratiekamp.
Waarom moest u steeds naar een ander huis om onder te duiken?
Het werd vaak te gevaarlijk, omdat er verraad loerde. Of de mensen die onderdak gaven, werden bang. *Hoe kwam u van huis tot huis?*
Meestal als het goed donker was, lopend of met de trein.
Wat vond u het leukste onderduikadres? En wat het niet-leukste adres?
Het was nooit leuk. Je moest altijd geweldig oppassen dat je niets verkeerds deed. Je kon zomaar verraden worden.
Moest u u wel eens verstoppen omdat er een razzia was?
Ja.

Op welke plaats bent u opgepakt?
In Rotterdam.
Hoe kwam het dat u werd opgepakt?
Wij zijn er nooit achter gekomen. Het is waarschijnlijk verraad geweest. Mensen die Joden verrieden en hen daarmee een haast zekere dood injoegen, kregen f 7,50
Wat gebeurde er als je werd opgepakt?
Als de Duitse bezetters je eenmaal in hun klauwen hadden, stuurden ze je naar een vreselijke plaats, naar een concentratiekamp. De meeste mensen hebben dat niet overleefd. Ze zijn vermoord of gestorven van uitputting en ziekten.
Hoe heette het concentratiekamp waar u terecht kwam?
Auschwitz. Dat ligt in Polen. Polen was toen ook door Duitsland bezet.
Hoelang heeft u in het concentratiekamp gezeten?
Negen maanden.
Is uw haar in het kamp afgeknipt?
Ja.
Wat voor eten kreeg u?
Heel weinig, beschimmeld brood en watersoep van kool.
Hoe vaak per dag kreeg u eten?
Twee keer per dag.
Welke kleren had u aan?
Alleen een jurk en een paar schoenen.
Moest u steeds dezelfde kleren aanhouden?
Ja.
Hoe sliepen jullie en waar?
We sliepen met ons tienen in een brede bak. Je 'woonde' met zijn honderden in een barak; later met vijftig op een kamer.
Hoe laat moesten jullie naar bed?
Om tien uur.
Mochten jullie vaak naar de wc?
Je moest, als volwassene, vragen of je naar de wc mocht.
Heeft u in het concentratiekamp nog een erge ziekte gehad?
Ik heb tuberculose gehad.
Hoe werd u meegenomen naar die fabriek waar u moest werken?
Te voet, we moesten een lang eind lopen.
Wat moest u doen in die fabriek?
Metaal lassen voor sneeuwkettingen.
Hoeveel sneeuwkettingen maakte u per dag?
Ik maakte er drie op een dag.
Waarom moest u werken?
We waren tot slaven gemaakt.
Waarom werkten er alleen vrouwen in de fabriek en geen mannen?
Er waren wel mannen, maar heel weinig.

Wat zeiden jullie tegen elkaar toen jullie elkaar moed inspraken?
We probeerden aan onze ouders te denken. We zeiden tegen elkaar: we gaan dit overleven, we gaan weer terug naar Holland.
Hoe ontsnapte u aan de dood?
Ik heb geluk gehad.
Hoe voelde u zich toen u hoorde dat de oorlog was afgelopen?
Het leek me alsof ik herboren was, alsof ik groeide, alsof mijn rug weer recht werd.
Hebben veel vrouwen het concentratiekamp overleefd?
Heel weinig, ongeveer 5 op de 100 vrouwen.
Hoe weet u dat uw vader, moeder en zusje vermoord waren?
Er waren lijsten en berichten van het Rode Kruis en daar stonden hun namen bij.
Heeft u nog wel andere familieleden teruggezien?
Niemand.
Hoeveel vrienden en vriendinnen heeft u verloren?
Bijna allemaal, ik heb maar er twee teruggezien.
Hoe was uw leven na de oorlog, na al die haat en pijn?
Ik probeerde alles te vergeten wat ik had doorgemaakt, maar dat lukt natuurlijk nooit. Ik ging heel hard aan het werk om zomin mogelijk tijd te hebben om na te denken. Ik herinner me dat ik veel huilde, omdat ik niemand meer op de wereld had van vroeger.
Heeft u die vijftien mensen waar u was ondergedoken ook nog bedankt, of had u daar geen tijd voor?
Een aantal wel. Maar sommige adressen herinnerde ik me niet meer, omdat ik daar maar kort was geweest.
Denkt u nog vaak aan de oorlog?
Ja.
Vindt u het moeilijk om over de oorlog te praten?
Ja, je mond wordt droog en er komt geen klank uit je keel.
Hoelang heeft u erover gedaan om het te verwerken?
Weet ik niet, misschien ben ik er nog wel een beetje mee bezig.
Heeft u nog trauma's aan de oorlog overgehouden?
Ik hoop niet al te veel.
Wat is uw beroep?
Ik ben verpleegkundige geweest en secretaresse en journaliste. Nu ben ik kinderpsychologe.

Dank u wel mevrouw Bloeme Evers-Emden.

(Uit: Nationaal Aandenken 2012)

Werkblad 1b – Vragen bij interview met Bloeme Evers-Emden

Hoe oud was ze toen de oorlog begon?

Waarom moest ze onderduiken?

Wat is een ‘razzia’?

Wat gebeurde er met Joodse mensen als ze werden opgepakt?

Heeft ze nog familie na de oorlog teruggevonden?

Werkblad 2a – Het verhaal van een kindsoldaat

Margaret Acayo komt uit Uganda in Afrika. Ze werd op haar twaalfde als kindsoldaar geronseld, en uitgehuwelijkt aan een commandant.

“Het begon allemaal toen ik twaalf jaar oud was. Ik woonde samen met mijn ouders en vier zussen in het noorden van Uganda. Naar school ging ik niet. Daar was geen geld voor. De meeste scholen in de dorpen waren verwoest door rebellen. Maar ondanks dat was ik gelukkig. Op een dag veranderde alles. Enkele soldaten richtten hun geweer op mij terwijl ik water aan het halen was. Ik moest hen de route wijzen naar de grote weg. Mijn moeder rende op ons toe. Ze kon niks doen. En ikzelf? Wat moest ik?”

Het bleef niet bij het wijzen van de juiste weg. "Ze namen me mee". Na een week lopen door de jungle werd Margaret bij de rebellenleider gebracht. De man, Kony, vroeg haar waarom ze was gekomen. Toen ze hem vertelde dat ze was meegenomen, werd hij boos. Heel boos. Hij liet haar merken dat ze nu soldaat was en dat men van haar verwachtte dat ze loyaal was aan zijn leger. Zijn leger voerde al meer dan tien jaar strijd met het regeringsleger van Uganda. Aanvoerder Kony is een man die zegt dat hij vervuld is van goddelijke krachten en niet gewond kan raken. Kindsoldaten zijn de belangrijkste troepen van zijn verzetsleger. De jongeren worden overal meegenomen en weggevoerd naar een gebied net over de grens van Sudan, om van daaruit te gaan vechten.

Vijf jaar lang was overleven het enige waaraan Margaret dacht. Ze was eigendom van het verzetsleger en werd behandeld als een slavin. Ze moest op lange tochten zware vrachten dragen. Haar voeten zwollen dan op. Maar er was geen ontsnappen aan. Ze werd uitgehuwelijkt aan een commandant die haar mishandelde. Aan weglopen dacht Margaret niet. Ze had al haar kracht nodig om te overleven. Toch is ze na vijf jaar met gevaar voor eigen leven ontsnapt. Dagen moest ze lopen in de hoop een stad te vinden. Zou ze door het verzetsleger gepakt worden, dan volgde onherroepelijk de dood. Toch waagde Margaret de stap. "Toen ik net bij het leger was, had ik dat nooit gedurfd, maar toen was ik ouder en begon ik aan de toekomst te denken". Ze woont nu bij een hulpverleningsorganisatie in Noord-Uganda.

Nu kan ze weer lachen, maar dat was een aantal jaren geleden anders. "Mijn leven is totaal veranderd. Dacht ik vroeger voor mijn hele leven soldaat te blijven, nu denk ik weer aan de toekomst. Kapster wil ik worden. Ik volg een cursus en wie weet open ik over een paar jaar mijn eigen winkel". Het allerliefst zou Margaret weer bij haar familie gaan wonen. Maar in haar geboortedorp zou het nu te gevaarlijk zijn. Haar vader is inmiddels overleden. Haar moeder is haar een paar keer komen opzoeken. Ze reist nu de hele wereld over om andere jongeren te vertellen over de situatie in haar land. Ze sprak ook op scholen in Nederland. "Jongeren in Nederland zijn in veel opzichten hetzelfde, maar toch ook weer heel anders dan jongeren in Uganda", zegt Margaret. "De jongeren in Nederland gaan allemaal naar school, hebben iedere dag te eten en genoeg kleren. Ze denken daarom over heel andere dingen na: jongens, make-up, muziek. Bij ons gaat het vooral om overleven".

Werkblad 2b – Vragen bij verhaal over kindsoldaat

1. Waarom werd ze meegenomen en bij haar familie weggehaald?

2. Hoe lang is ze in dat leger gebleven?

3. Waarom ontsnapte ze niet eerder?

4. Wat vind je van haar verhaal?

5. Stel dat je Margaret een brief zou schrijven, wat zou je dan tegen haar willen zeggen?

Les 2 Herdenken en bevrijding

Groep: *7-8*
Doel: *Kinderen laten reflecteren over herdenken (van de Tweede Wereldoorlog) en over wat vrijheid voor hen betekent.*
Materialen: *Agenda op bord*
Filmclips

Voorbereiding
Zet de filmclips klaar

Voorgestelde lesopbouw
Hieronder vindt u een overzicht van de activiteiten in deze les. Voel u vrij om, afhankelijk van uw eigen situatie, uw eigen keuzes te maken.

Agenda

- Binnenkomer (5 min.)
- Agenda en doel van de les of activiteit doornemen (2 min.)
- Herdenken (10 min.)
- Moeten we blijven herdenken? (15 min.)
- Bevrijding en vrijheid (15 min.)
- Afsluiting (2 min.)

Binnenkomer (5 min.)
Iets wat de meeste mensen niet van je weten
Vorm snel tweetallen van leerlingen die naast elkaar zitten. Geef ze twee minuten om beurtelings te praten over iets dat de meeste mensen wel en niet over je weten. Kondig het aan wanneer er een minuut voorbij is zodat ze kunnen wisselen. Vraag drie of vier leerlingen die dat willen om te vertellen waar ze aan dachten.

Agenda en doel van de les of activiteit doornemen (2 min.)
Blik kort terug op de vorige les of activiteit. Vertel dat we het vandaag gaan hebben over herdenken en over vrijheid. Neem de agenda door en vraag of iedereen akkoord is.

Herdenken (10 min.)

- Laat ter introductie het korte clipje zien met beelden van de herdenking op de Dam in Amsterdam

https://schooltv.nl/video/dodenherdenking-4-en-5-mei/#q=dodenherdenking%20op%20de%20dam

- Vertel eventueel: Elk jaar op 4 mei is het eventjes rustig op straat. Precies om acht uur 's avonds is er twee minuten stilte. We herdenken dan de mensen die in de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen. Herdenken betekent: er opnieuw aan denken. De mensen van wie familieleden en vrienden in de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen, denken even aan hen terug. Tijdens de nationale Dodenherdenking legde Koningin Beatrix en nu koning Willem-Alexander elk jaar een krans bij het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam.
- Hou een korte nabespreking met de hele groep aan de hand van een paar vragen:
    - Wat betekent herdenken?
    - Ben je weleens bij een herdenking geweest?
    - Waarom zou je een oorlog herdenken?

Moeten we blijven herdenken? (15 min.)

- Vertel zoiets als: Inmiddels is het 71 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog eindigde. Er zijn steeds minder mensen die de oorlog zelf nog hebben meegemaakt. Sommige mensen zeggen: 'We moeten er nu maar eens mee stoppen. Anderen zeggen: 'We moeten doorgaan met herdenken zolang als er mensen zijn die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt. Daarna kunnen we stoppen.' Weer anderen zeggen: 'We moeten blijven herdenken, want we moeten blijven nadenken over hoe erg een oorlog is.'
- Maak snel **tweetallen**. Schrijf de vraag op het bord: *Moeten we blijven herdenken? Waarom wel/niet?*
- Geef ze even individuele denktijd.
- Geef aan wie er begint (degene met de kleinste schoenmaat).
- Laat ze dan om de beurt hun mening geven, met argumenten.
- Dan weer plenair: vraag een paar kinderen wat ze vinden en waarom.

Bevrijding en vrijheid (15 min.)

- Vertel zoiets als: Op 5 mei heb je vrij. Dan is het een nationale feestdag. Op 5 mei 1945 gaven de Duitsers zich over. De Tweede Wereldoorlog was eindelijk na vijf jaar afgelopen. Nederland was weer vrij! Sindsdien vieren we elk jaar op 5 mei de bevrijding van heel Nederland. In elke provincie is er op 5 mei een bevrijdingsfestival. En in elke stad of dorp zijn er feesten voor de eigen bevolking.
- Vraag: Als iemand 'vrijheid' zegt, waar denk je dan aan? Maak een **woordveld** op het bord (digibord, flap) met de associaties van de kinderen.
- Laat de filmclip **4-*vrijheden*** zien: https://schooltv.nl/video/het-klokhuis-de-4-vrijheden-meningsuiting/#q=kinderen%20over%20vrijheid

Afsluiting (2 min.)

Sluit plenair af met de hele groep. Vertel dat vrijheid voor ons zo vanzelfsprekend is. Natuurlijk denken jullie allemaal wel eens dat je helemaal niet vrij bent: dat je naar school moet, dat je die jas aan moet van je moeder, dat je wéér op visite moet naar die saaie tante. Maar dat is toch wel iets anders dan leven in een bezet land, of bang moeten zijn omdat je opgepakt kan worden. Vertel dat we de volgende les nog verder ingaan op wat die vrijheid precies betekent in ons land.

Les 3 Leven in een vrij land

Groep: *7-8*

Doel: *Kinderen inzicht geven in wat het betekent om in vrij land te leven. De begrippen democratie, dictatuur en grondwet komen aan bod. Kinderen krijgen informatie over de vrijheden (rechten) die mensen hebben in een vrij land als Nederland, mede aan de hand van een filmpje over een meisje dat met haar gezin de oorlog in Syrië is ontvlucht.*

Materialen: *Agenda op bord*
Werkblad 3 en eventueel 4
Filmclips
Een voorwerp dat kan dienen als 'talking piece'

Voorbereiding

- Een rood en groen potlood voor alle kinderen
- Zet de filmclips klaar
- Kopieer werkblad 3 (eventueel 4) voor alle kinderen

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een overzicht van de activiteiten in deze les. Voel u vrij om, afhankelijk van uw eigen situatie, uw eigen keuzes te maken.

Agenda

- Binnenkomer (5 min.)
- Agenda en doel van de les of activiteit doornemen (2 min.)
- Een vrij land: democratie versus dictatuur (15 min.)
- De Grondwet (15 min.)
- Het verhaal van Sara (10 min.)
- Afsluiting (10 min.)

Binnenkomer (5 min.)

De omgekeerde wereld

De kinderen zitten in de kring. Het is de bedoeling dat de kinderen het tegenovergestelde doen van wat de leider doet.

- *Gaat de leider staan, dan blijven de kinderen zitten.*
- *Gaat de leider lachen, dan gaan de kinderen huilen.*
- *Gaat de leider achter de stoel staan, dan gaan de kinderen voor de stoel staan.*
- *Gaat de leider met de armen over elkaar staan, dan doen de kinderen de armen wijd.*
- *Gaat de leider met de benen wijd staan, dan doen de kinderen de voeten bij elkaar.*
- *Gaat de leider naar de vloer kijken, dan gaan de kinderen naar het plafond kijken.*

Doe er als volwassene een paar voor tot de kinderen het begrijpen wat de bedoeling is. Maak daarna een van de kinderen leider, laat hem of haar bijvoorbeeld drie dingen doen en maak dan een ander kind leider.

Agenda en doel van de les of activiteit doornemen (2 min.)
Blik kort terug op de vorige les of activiteit. Vertel dat het vandaag voor de laatste keer gaan hebben over 4 en 5 mei, en vandaag speciaal over vrijheid: wat het betekent dat we in een vrij land leven. Neem de agenda door en vraag of iedereen akkoord is.

Een vrij land: democratie versus dictatuur (15 min.)

- Vertel dat we in de vorige lessen of activiteiten hebben gezien dat Nederland bezet was door Duitsland. Nederland was onderdeel van het Duitse Rijk geworden. Dat Duitse Rijk was een *dictatuur*. Schrijf het woord op het bord. In een *dictatuur* hebben de inwoners van het land geen stem, geen invloed. De macht is in handen van één persoon. In een *dictatuur* kan je worden opgepakt, gemarteld en gedood zonder dat je iets misdaan hebt.

de dictatuur
een land waar de macht in handen is van één leider, die niet gekozen is door het volk

- Nederland was voor de oorlog en is nu weer een vrij land, een *democratie* (schrijf ook op het bord). Dat betekent dat het volk, dat zijn dus alle mensen in Nederland, invloed hebben op hoe het land bestuurd wordt. Het volk kiest zijn eigen regering in een *democratie*. De mensen hebben wat te zeggen in Nederland.

de democratie
staatsvorm waarbij het volk veel invloed heeft op hoe het land geregeerd wordt

- Vertel: De zanger Pharrel had een hit met het nummer 'Happy' en riep mensen op hun *happiness* te tonen (op de Internationale Dag van het Geluk op 20 maart) door video's te uploaden waarin ze het nummer playbacken en erop dansen. Laat een (fragment van deze) filmclip zien: https://www.youtube.com/watch?v=_KDTgf7C22s
- Vertel: Precies hetzelfde deden zes jongeren in Teheran, de hoofdstad van Iran. Drie mannen en drie vrouwen, dansend in kamers en op het dak van een gebouw. Toon een stukje van deze clip: https://youtu.be/RYnLRf-SNxY
- Vertel vervolgens dat deze jongeren zijn opgepakt door de politie. Ze moesten voor de televisie hun excuses maken en kregen als straf voorwaardelijke zweepslagen. De zes werden gearresteerd omdat ze de 'openbare kuisheid' hebben aangetast. Iran is weliswaar op papier een democratie, maar de eigenlijke macht ligt bij de 'geestelijke' leiders, die erop toezien dat de islamitische regels worden nageleefd. Zo zijn er veel landen in de wereld waar de mensen niet vrij zijn om te doen wat ze willen.

De Grondwet (20 min.)

- Dat Nederland een vrij land is, is vastgelegd in de Grondwet. Dat is een boek met heel algemene regels waar iedereen zich aan moet houden. Die *Grondwet* beschrijft de *rechten* en *plichten* die mensen hebben als ze inwoner van ons land zijn.
- Een *recht* is iets wat je mag doen of hebben. Bijvoorbeeld: wie het eerst komt heeft het *recht* om vooraan te zitten. Of: als je lid bent van de bibliotheek heb je het *recht* om boeken te lenen.

- Er staat bijvoorbeeld in de Grondwet dat iedere burger in Nederland *recht* heeft op gelijke behandeling. Je mag, met andere woorden, niet gediscrimineerd worden omdat je een kind bent, omdat je een vrouw bent, omdat je een andere huidskleur hebt.
- Andere *rechten* die in de Grondwet staan zijn bijvoorbeeld de vrijheid van meningsuiting en de godsdienstvrijheid. En het *recht* om mee te doen aan de verkiezingen.
- Maar … je hebt niet alleen *rechten* als inwoner van Nederland, je hebt ook *plichten*. Een *plicht* is iets wat je hoort te doen. Het kan zijn dat iemand je dat heeft gezegd: bijvoorbeeld, je hebt de *plicht* om je bed op te maken, omdat je moeder of je vader dat hebben gezegd. *Rechten* en *plichten* horen bij elkaar. Als de een het *recht* heeft om niet gediscrimineerd te worden, dan betekent dat voor alle anderen natuurlijk de *plicht* om hem of haar niet te discrimineren.
- We gaan eens een paar dingen bespreken die in de Grondwet staan.
- Deel **Werkblad 3** uit. Op dit werkblad staan een paar grondrechten uit de Grondwet. Eromheen staan voorbeelden van zogenaamde wetten of regels. Verbind ieder voorbeeld met het grondrecht waar het bij hoort. Dat doe je op de volgende manier:
  - als het in overeenstemming is met het grondrecht, gebruik je het groene potlood
  - als het in strijd is met het grondrecht, gebruik je het rode potlood
- Laat kinderen in **tweetallen** de opdracht maken.
- Bespreek na afloop de antwoorden en de argumenten die de kinderen hadden.
- De goede antwoorden van het werkblad zijn:

  Vrijheid van meningsuiting:
  - Je mag de minister-president nadoen op tv
  - Je mag grapjes maken over de profeet Mohammed en over Jezus Christus
  - Je mag zeggen dat de burgemeester zijn werk niet goed doet.

  Vrijheid van godsdienst
  - Iedereen mag een kruis of een tekst uit de Koran in zijn huis te hangen.
  - Je mag in God geloven maar het hoeft niet.

  Recht op gelijke behandeling
  - In de onderbouw mogen alleen juffen voor de klas staan, geen meesters.
  - Als je solliciteert maakt het niet uit of je Marokkaan of Nederlander bent.
  - Een minister kan een man en een vrouw zijn.
  - Een vrouwelijke agent verdient evenveel als een mannelijke agent.

Het verhaal van Sara (10 min.)

- Vertel dat we nu naar een meisje gaan kijken dat gevlucht is uit een oorlogsgebied, in Syrië. Ze zit nu op een basisschool in Amsterdam.
- Laat de clip zien ***Het verhaal van Sara: mijn familie woont in Syrië*** (4.56 min.) - https://www.youtube.com/watch?v=paLk4QWbXuw
- Geef gelegenheid tot vragen of reacties.

Afsluiting: cirkel (10 min.)

- Sluit af in een cirkel met de hele groep.

- Vertel zoiets als: Deze serie lessen of activiteiten stonden in het teken van 4 en 5 mei: het herdenken van de Tweede Wereldoorlog en het vieren dat Nederland een vrij land is. Vrijheid is nu voor ons erg vanzelfsprekend. Maar niet voor iedereen. Kijk maar naar het verhaal van Sara, het meisje uit Syrië. Het is belangrijk dat we die vrijheid behouden en elk jaar weer vieren.
- Vertel dat u straks een vraag stelt, en dat u een voorwerp doorgeeft: de 'talking piece' (iets dat u heeft meegenomen als een speciaal voorwerp, iets dat betekenis voor u heeft; vertel over die betekenis). De kinderen mogen alleen antwoord geven op de vraag als ze de *talking piece* in hun hand hebben. De anderen mogen alleen maar luisteren en geen vragen stellen.
- De vraag is: "Wat zou je veranderd willen zien in de wereld (als je groter bent)?"
- Begin bij u zelf.
- Geef de *talking piece* door en vraag de kinderen om de beurt antwoord te geven en hem door te geven. Passen mag!
- Als de cirkel rond is, kunt u nog een afsluitende vraag stellen ter afronding, bijvoorbeeld: "Hoe voel je je nu aan het einde van deze activiteit?"

Eventueel nog als extra activiteit: zie werkblad 4, een creatieve opdracht over vrijheid.

Werkblad 3 - Vrijheid in de Grondwet - wat hoort bij wat?

Links staan voorbeelden van *rechten* (vrijheden) die we hebben in Nederland. Rechts de rechten/vrijheden zoals die in de Grondwet staan.
Trek een lijn van ieder voorbeeld naar het grondrecht waar het bij hoort. Dat doe je op de volgende manier:

- als het in overeenstemming is met het grondrecht, gebruik je het groene potlood
- als het in strijd is met het grondrecht, gebruik je het rode potlood

Bij de kleuters mogen ook meesters voor de klas staan

Iedereen mag een kruis of een tekst uit de Koran in zijn huis hangen

Je mag de minister-president nadoen op tv

Je mag grapjes maken over de profeet Mohammed of over Jezus Christus

Een vrouwelijke agent verdient evenveel als een mannelijke agent

Als je solliciteert maakt het niet uit of je Marokkaan of Nederlander bent

Je mag zeggen dat de burgemeester zijn werk niet goed doet.

Je mag in God geloven maar het hoeft niet.

Een minister kan evengoed een man als een vrouw zijn

Vrijheid van meningsuiting
Vrijheid van godsdienst
Recht op gelijke behandeling

Werkblad 4 – Creatieve opdracht over vrijheid

Kinderen in Nederland zijn vrij. Maak een kunstwerk over vrijheid.

- Schrijf daarover een gedicht of een verhaal.
- Of maak een schilderij dat uitdrukt hoe je je dan voelt.
- Of maak een ander kunstwerk, van klei, of andere materialen.
- Of maak een collage van knipsels uit tijdschriften.
- Dat kan individueel, kan ook samen met een groepje andere kinderen.